

ELSŐ MAGYAR ÉPÍTŐANYAGIPARI KONFERENCIA

2024. NOVEMBER 14.

A hazai finomkerámiaipar 1945 utáni története a
levéltári források tükrében

Dr. Kiss András

SZILIKÁTIPARI TUDOMÁNYOS EGYESÜLET

AZ ELŐADÁS CÉLJA:

- RÖVID ÁTTEKINTÉS, EREDMÉNYEK BEMUTATÁSA

- Rövid kutatástörténeti kitekintés
- Forrásbázis → levéltári iratok feltárása → alap kutatások szüksége (pl. Szilikátipari Központi Kutató és Tervező Intézet)
- Szakirodalmi kitekintés → a műszaki-technológiatörténeti munkák adottak
- A kerámiatörténeti kutatások jelenlegi állása, főbb megállapítások

A HAZAI FINOMKERÁMIAIPAR 1945 UTÁNI TÖRTÉNETE A LEVÉLTÁRI FORRÁSOK TÜKRÉBEN

Rövid kutatástörténeti kitekintés

- 2018: workshop az MNL Tudományos Igazgatóság szervezésében
- 2018 - 2019: Kutatás megindítása a Magyar Kerámia Szövetség támogatásával
- 2019. június 5. - Tudományos konferencia „Államosítás a magyar finomkerámiaiparban”
- 2021: Kiss András - Szűts István Gergely (szerk.): Tanulmányok a magyar kerámiaipar második világháború utáni történetéből. Magyar Kerámia Szövetség, 2021. 199.

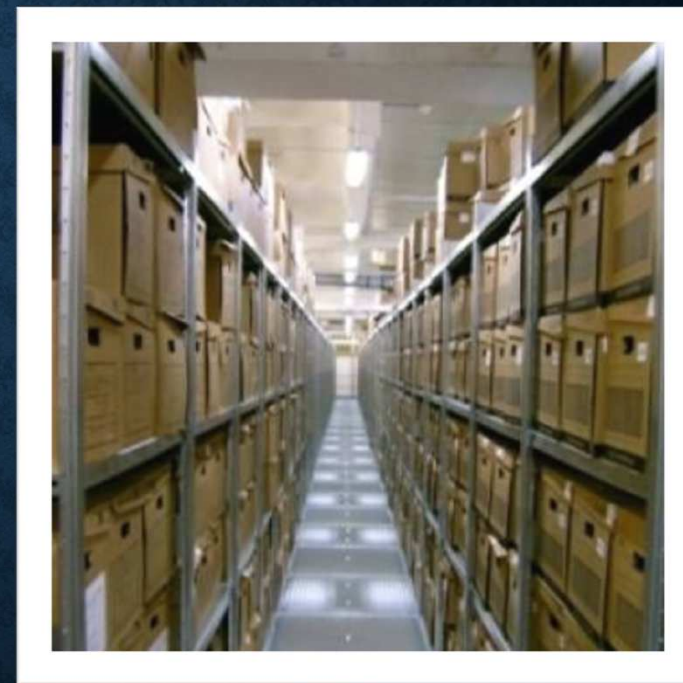
A HAZAI FINOMKERÁMIAIPAR 1945 UTÁNI TÖRTÉNETE A LEVÉLTÁRI FORRÁSOK TÜKRÉBEN

Forrásbázis

- Központi kormányzati szervek (Gazdasági Főtanács, Népgazdasági Tanács, Országos Tervhivatal, Állami Ellenőrzési Központ) iratai;
- 1945 utáni gazdasági kormánysszervek (Ipari Minisztérium – Mész-, Cement- és Üvegipari Igazgatóság, Finomkerámiaipari Központ, Építőanyagipari Minisztérium, Építésügyi Minisztérium, PM Bevételi Főigazgatóság – vállalati törzskönyvek);
- Bankok iratai (porcelángyárak hiteligényléseik miatt kiterjedt levelezést folytattak a pénz- és hitelintézetekkel);
- Vállalatok iratai (Herend, Zsolnay, „Gránit” Csiszolószerszám- és Kőedénygyártó Vállalat, Kőbányai Porcelángyár – KŐPORC,

Vállalati források kitekintés jelleggel:

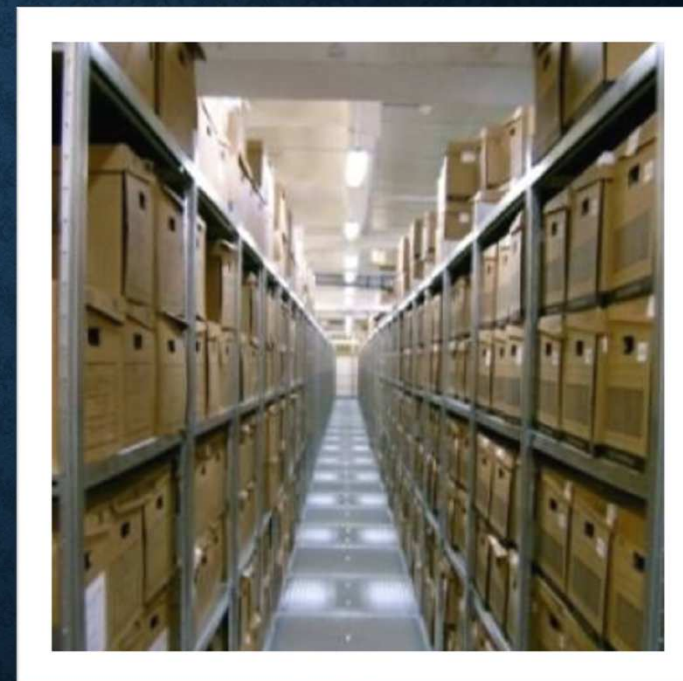
- Üvegipari Művek, Cement- és Mészművek
- Kutatóintézetek iratai (Szilikátipari Központi Kutató és Tervező Intézet, Tervgazdasági Intézet, Építéstudományi Intézet, Építésgazdasági és Szervezési Intézet, Városépítési Tudományos és Tervező Intézet, Betontechnikai Intézet, Üvegipari Kutató Intézet, Magyar Technológiai és Anyagvizsgáló Intézet,

A HAZAI FINOMKERÁMIAIPAR 1945 UTÁNI TÖRTÉNETE A LEVÉLTÁRI FORRÁSOK TÜKRÉBEN

Forrásbázis

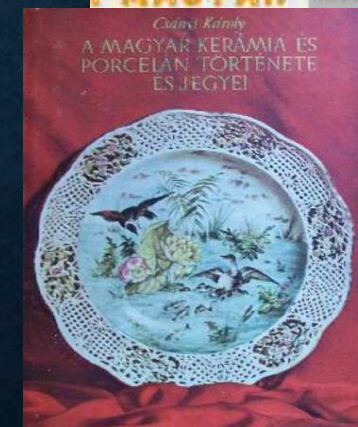
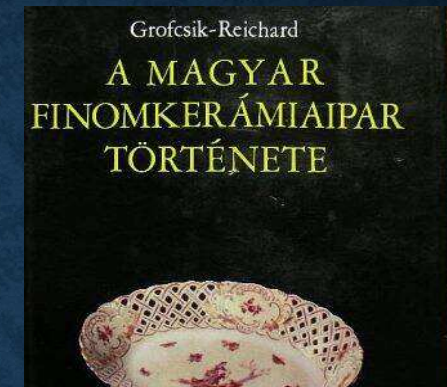
- Probléma: nem minden iratanyag maradt fenn (Hollóházi Porcelángyár, Finomkerámaiipari Művek iratai) → a források sajátosan szelektívek;
- Pártiratok (Magyar Kommunista Párt – MKP, Magyar Szocialista Munkáspárt - MSZMP) vezetőtestületi iratok, Szakszervezeti Osztály, Állampolitikai Osztály, Gazdaságpolitikai Bizottság;
- Statisztikai források – Kápolnai Iván munkássága;
- Kiegészítő kutatások zajlottak az ÁBTL-ben → a Zsolnay, Mattyasovszky család néhány tagjának kitelepítése, a kerámiavállalatokba beszervezett állambiztonsági személyek jelentései, kiemelt terület: a kiterjedt és nyugati külkereskedelmi kapcsolatokkal rendelkező vállalatokkal kapcsolatos iratok;
- Oral history-interjúk (Grofcsik Elemér, Füvesi Margit)

A HAZAI FINOMKERÁMIAIPAR 1945 UTÁNI TÖRTÉNETE A LEVÉLTÁRI FORRÁSOK TÜKRÉBEN

Szakirodalom

- Grofcsik János – Reichard Ernő alapmunkája
- Szűts Gergely István disszertációja
- Benyóné Mojzsis Dóra – Polgár Mónika (szerk.): Törékeny vágyak. Porcelánok a királyi asztaltól a panel-vitrinig. Hüttl Tivadar gyára és az Aquincum Porcelángyár. Óbudai Múzeum, Budapest, 2018.
- A Kádár-rendszerben keletkezett üzemtörténeti munkák (nincs tudományos igény, cél. a vállalat szerepének, termelésének a kiemelése)
- Számtalan ismeretterjesztő munka áll rendelkezésre, melyek a pl. finomkerámiaipar művészeti ismertetőjegyeit ragadják meg;
- Szilágyi András: A magyar iparművészet története 1945 után, különös tekintettel a design fejlődésére és a szilikát művészetekre (kerámia, üveg, porcelán). PhD-disszertáció. ELTE BTK, Budapest, 2011.
- Kiss András – Szűts István Gergely (szerk.): Tanulmányok a magyar kerámiaipar második világháború utáni történetéből. Magyar Kerámia Szövetség, 2021. 199.

A HAZAI FINOMKERÁMIAIPAR 1945 UTÁNI TÖRTÉNETE A LEVÉLTÁRI FORRÁSOK TÜKRÉBEN

Az előadás fő megállapításai

- A gazdaságirányítási rendszer radikális átalakítása → piacgazdaság leépítése
- Államosítás – a vállalatok minisztériumi irányítás alá kerültek → az államosítás sokkhatásként érte a porcelánvállalatokat, azonban mégis közvetve hozzájárult az ágazat reorganizációjához
- A vállalati profilok letisztulnak
- Törekvés a luxuscikkek gyártásának visszaszorítására

→ az 1950-es évek tervgazdaságában ún. **ipari központok**, illetve **iparigazgatóságok** irányították a munkájukat;

→ a *díszműárugyártásról a hangsúly jelentős mértékben eltolódott a műszaki porcelánok, porcelánszigetelők gyártása irányába*

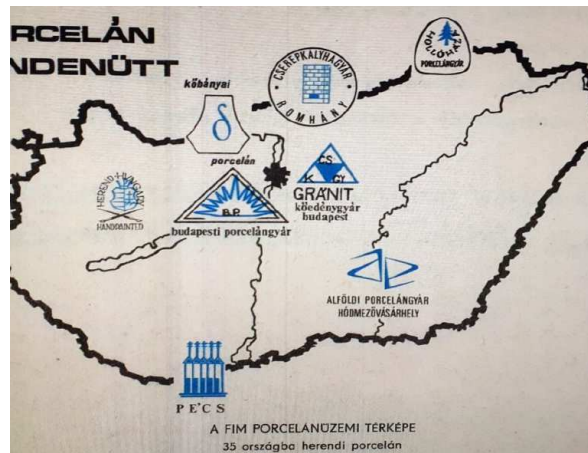
→ Folyamatos szervezeti átalakulás, a „**kísérletezés**” az irányítás mechanizmusának változásai jellemezték ezt az időszakot (ez folytatódott az 1960-as években)

A HAZAI FINOMKERÁMIAIPAR 1945 UTÁNI TÖRTÉNETE A LEVÉLTÁRI FORRÁSOK TÜKRÉBEN

„Aranykor”?

Ha igen, mely okok miatt gondolhatjuk így? Az irányítás miatt?

- A válasz egyszerű: az országban beindult lakásépítési program sikere érdekében új gyártókapacitásokat kellett létrehozni
- → Az ágazat előtt eddig példátlan felfutási lehetőség nyílt meg – fejlesztési források érkeznek a kerámiaiparba
- technológiai fejlődés jellemzi ezt az időszakot → segítségével a gyárak képesek voltak kiszolgálni az építőipart → **döntés az Alföldi Porcelángyár létrehozásáról**

A HAZAI FINOMKERÁMIAIPAR 1945 UTÁNI TÖRTÉNETE A LEVÉLTÁRI FORRÁSOK TÜKRÉBEN

- *1980-as évek – kitekintés*
- Új helyzet – a kormány az ipar decentralizálásáról döntött → a FIM megszüntetése – a gyárak önállóvá váltak → útkeresés
- *A rendszerváltás nagy vesztesei:*
  - Kőbányai Porcelángyár;
  - Gránit Edénygyár;
  - Budapesti Porcelángyár

A gyárak műszaki-technológiai és szakmai fejlődését a Szilikátipari Központi Kutató és Tervező Intézet (SZIKKTI) segítette

- Hol tartunk?